

Tanja Oblak v svojih *Izzivih e-demokracije* multidisciplinarno, kritično in z ostrino, v svojevrstnem slogu prikaže ključne teoretske dileme, ki jih sprožajo dosedanji in novi pomisleki o razmerju med razvojem informacijsko komunikacijske tehnologije in spremembami demokratičnih družbenih procesov. S pregledom praktičnih izkušenj na tem področju opozori na pomembne omejitve pri realizaciji idej elektronske demokracije in sklene svojo razpravo z ugotovitvijo, da *elektronska demokracija ni projekt, ki bi tekmoval z obstoječimi demokratičnimi sistemi, temveč je bolj kot ne skladen z njimi in zastavljen tako, da bi odpravil njihove pomanjkljivosti*. Nove komunikacijske tehnologije s tem prej dopolnjujejo obstoječa politična razmerja, kot pa jih korenito spreminjajo v smislu idej neposredne ali plebiscitarne demokracije. Tudi v tem pogledu je delo v slovenskem prostoru prvenstveno, saj predstavlja enega prvih sistematičnih korakov k poglobljenemu raziskovanju vloge novih komunikacijskih tehnologij v javnem delovanju oziroma komuniciranju državljanov z oblastjo in obratno. Ko taki *Izzivi e-demokracije* ne ponujajo končnih odgovorov, postavljajo pa številna vprašanja in nove izzive, s katerimi avtorica meče rokavico drugim raziskovalcem in jih spodbuja k nadaljnjemu proučevanju fenomena elektronske demokracije.

Tina Kogovšek

**Sonja Klemenčič, Tanja Možina, Tanja Vilič Klenovšek: Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje – Kazalniki kakovosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, 2003
119 strani (ISBN 961-6130-55-2)**

**Tanja Možina, Sonja Klemenčič, Valentina Hlebec: Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje – Vprašanja za presojanje kakovosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, 2004
97 strani (ISBN 961-6130-58-7)**

Komplet priročnika in vprašalnikov *Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje* (POKI) je del oziroma nasledek razvojnega projekta za presojanje in razvijanje kakovosti izobraževanja odraslih in pravzaprav sodi v širši kontekst uveljavljanja modelov ocenjevanja kakovosti izobraževanja v slovenskem prostoru v zadnjem času. Publikacija se zgleduje po podobnem projektu v sistemu izobraževanja mladine v okviru Ministrstva za šolstvo in šport (*Modro oko: ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju*). Avtorice prihajajo z Andragoškega centra Slovenije (Sonja Klemenčič, Tanja Možina, Tanja Vilič Klenovšek) ter s Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani (Valentina Hlebec). Sonja Klemenčič je vodja tematskega področja Kakovost izobraževanja odraslih, v zadnjih letih pa se intenzivneje ukvarja z razvojem in vpeljevanjem modela za presojanje in razvijanje kakovosti v izobraževanju odraslih. Temeljno področje razvojnega in raziskovalnega dela Tanje Možina je prav tako razvijanje kakovosti in evalvacije v izobraževanju odraslih in v zadnjih letih prav tako sodeluje pri razvoju že omenjenega modela. Tanja Vilič Klenovšek pa razvija področje svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih (je tudi vodja tematskega področja Informiranje in svetovanje v izobraževanju odraslih). Valentina Hlebec je strokovnjakinja za družboslovno metodologijo, analizo socialnih omrežij, socialno oporo ter socialno gerontologijo in je kot metodologinja že sodelovala v številnih temeljnih in aplikativnih znanstveno raziskovalnih projektih.

Komplet je zasnovan kot pripomoček vsem, ki na tem področju želijo preveriti kakovost svojega dela in v ta namen tudi zbrati konkretne empirične podatke. Večina vprašanj je nastala v okviru omenjenega projekta v letih 2001 do 2003, uporabljena pa so tudi vprašanja iz nekaterih

drugih raziskav v tistem času (ta so posebej označena). Spekter uporabe in s tem njihova uporabna vrednost je zelo širok. S pomočjo tega instrumentarija je možno zbirati podatke o ravni kakovosti izobraževanja odraslih v vseh fazah procesa, od njegovega načrtovanja do izpeljave. Glavni namen vprašalnikov je sicer samoevalvacija, večina pa jih je uporabnih tudi za zunanjo evalvacijo. Kakovost lahko preverjamo tako na ravni celotne izobraževalne organizacije kot na ravni posameznega izobraževalnega programa, predmeta, modula ali sklopa. Z njim si lahko pomagajo tako vodstva izobraževalnih organizacij kot tudi posebne skupine za evalvacijo kakovosti in posamezni učitelji.

Vprašanja so sistematično razvrščena po področjih, podporočjih in kazalnikih. V pomoč pri njihovi uporabi je priločnik, ki je sestavni del zbirke. Tako v priločniku kot v vprašalnikih je njihovo oštevilčenje enako, tako da potencialni uporabnik hitro najde zglede mogočih vprašanj s področja, katerega kakovost želi preveriti. Vprašanja so razvrščena v šest večjih področij (doseganje ciljev kurikula, izobraževalni proces, udeleženci, učitelji, izobraževalna organizacija in partnerji, vodenje in upravljanje), ki se naprej delijo na podpodročja in kazalnike. V priločniku so posamezna področja, podpodročja in tudi kazalniki podrobno predstavljeni in opisani – kaj je namen presojanja kakovosti ter kakšni so načini presojanja in, v primeru ugotovljenih pomanjkljivosti, razvijanja kakovosti na določenem (pod)področju.

Zbirka še ne vsebuje vprašanj za vsa področja, saj je objavljeni nabor rezultat specifičnih interesov in potreb izobraževalnih organizacij, vključenih v projekt POKI. Ker je bilo eno glavnih načel projekta sprotno preverjanje instrumentov v praksi, so vključena le vprašanja, ki so bila že praktično preizkušena in na podlagi teh izkušenj tudi spremenjena ali dopolnjena. Po drugi strani pa je zbirka namenoma oblikovana kot mapa, kar omogoča njeno nadaljnje dopolnjevanje z novimi ali izboljšanimi obstoječimi vprašanji. V skladu z dobro metodološko prakso je za posamezen pojav oblikovanih več vprašanj, uporabnik pa med njimi izbere tista, ki se mu za njegove potrebe zdijo najprimernejša (na primer bolj podrobno razdelane možnosti odgovorov ali bolj posplošena informacija). Vprašanja pokrivajo širok spekter različnih vrst (na primer vprašanja odprtega in zaprtega tipa), ki omogočajo uporabo različnih metod zbiranja podatkov, od za izvedbo (in kasnejšo analitično obdelavo) relativno preprostih (na primer anketa z večjim delom zaprtih vprašanj) do zahtevnejših (na primer polstrukturirani intervju, ki zahteva usposobljenega spraševalca in pri katerem je tudi urejanje in obdelava podatkov zahtevnejša).

Za celovito oceno kakovosti izobraževanja je pomembno, da njegove različne vidike preverimo pri različnih akterjih, ki v tem procesu sodelujejo. To načelo upošteva tudi ta instrumentarij, saj pokriva najpogostejše segmente izobraževalnega procesa, kot so, na primer, uporabniki storitev, učitelji, ravnatelji/direktorji izobraževalnih organizacij za odrasle, delodajalci in drugi. Zbirka pa načeloma omogoča pripravo ustreznih vprašanj tudi za druge možne subjekte v tem procesu (na primer starši mlajših odraslih, svetovalni delavci), kar pa je prepuščeno izvajalcu samoevalvacije.

Del uvodnega opisa vprašalnikov so tudi napotki, kako iz posameznih sklopov in vrst vprašanj sestaviti posamezen merski instrument. Ti kar se da strnjeni, sistematično urejeni in jasno napisani napotki metodološko še tako neizkušenega uporabnika prijazno vodijo skozi vse faze sestave konsistentnega merskega instrumenta. Ta del tako uporabniku, na primer, svetuje, naj razmisli, kakšen je namen načrtovane evalvacije, kateri vrsti vprašancev je instrument namenjen, kakšna vrsta instrumenta je najprimernejša (na primer glede na njegovo poznavanje raziskovane teme, stopnjo usposobljenosti tistih, ki bodo podatke analizirali, stopnjo izobraženosti vprašancev), kako naj posamezne sklope smiselno strukturira in podobno. V tem kontekstu so v dodatno pomoč uporabnikom dobrodošli primeri že narejenih merskih instrumentov.

Sestavni del kompleta je tudi CD-ROM, na katerem so natisnjena vprašanja tudi v elektronski obliki in tako namenjena za takojšnjo uporabo. Poleg vprašanj so na elektronskem mediju tudi tehnična navodila, ki računalniško manj večjemu uporabniku olajšajo sestavljanje in urejanje vprašalnikov.

Gledano v celoti je *Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje* skrbno pripravljen, jasno, logično sistematiziran ter opisan in, ne nazadnje, tudi oblikovalsko dodelan metodološki pripomoček za (samo)evalvacijo na področju izobraževanja odraslih. Uporabljajo ga lahko tako v empiričnem raziskovanju izkušeni in usposobljeni uporabniki kot tudi taki, ki s tem nimajo veliko izkušenj. V času, ko so (še posebej) anketni vprašalniki postali zelo priljubljen in razširjen način merjenja družbenih pojavov tudi v metodološko bolj ali manj laični sferi, so take publikacije dober zgled, kako zasnovati kakovosten merski instrument. Po drugi strani pa prispevajo tudi k osveščanju laične (in vsaj deloma tudi strokovne) javnosti, da so tudi merski instrumenti na področju družboslovja, podobno kot, denimo, patenti na področju tehnike, intelektualna lastnina in rezultat dolgotrajnega, visoko strokovnega dela ter da temu pritiče tudi ustrezna zaščita avtorskih pravic.

Metka Kuhar

**Mirjana Ule: Socialna psihologija. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Psihologija vsakdanjega življenja, 2004
453 strani (ISBN 961-235-159-7), 5.850 SIT**

Od vseh disciplin v družbenih vedah je najtežje opredeliti socialno psihologijo. Obstaja veliko definicij, kaj socialna psihologija je, oziroma kaj bi morala biti. Nekateri trdijo, da to sploh ni disciplina, temveč konglomerat medsebojno šibko povezanih tem in študij. Drugi pa dokazujejo, da je to samostojna disciplina s koreninami v psihologiji, sociologiji in filozofiji, toda z lastno zgodovino in tematskim področjem. Zagovorniki prve teze bodo prav gotovo kaj kmalu pritrjevali drugi tezi, ko bodo vzeli v roke četrto izdajo med študenti in tudi med širšo strokovno javnostjo priljubljenega dela *Socialna psihologija* Mirjane Ule. Prenovljena izdaja ohranja vse prednosti prejšnjih izdaj (*Temelji socialne psihologije*, 1994, 1997, 2000) ter prinaša dodatne, zelo dobrodošle vsebine. To delo pokriva področje socialne psihologije obsežno, sistematično in uravnoteženo. Avtorica številnih odmevnih knjig (med zadnjimi *Sodobne identitete*, 2000; *Sprevidana razmerja. O družbenih vidikih sodobne medicine*, 2003; *Mladi, družina, starševstvo* – v soavtorstvu z M.Kuhar, 2003) z intelektualno koherentnim in domiselnim načinom pisanja, predstavitvijo klasičnih in najnovejših raziskav, relevantnih in osebnih primerov, kratkih zgodb, znanih psiholoških eksperimentov, slovarčkom na koncu vsakega poglavja ter pestrim slikovnim gradivom bralcem omogoča poglobljeno razumevanje pomena socialnopsiholoških pojavov in socialnih problemov. Knjiga je celo za bralca brez predznanja informativna in razumljiva, čeprav zahteva pozornost branje. Tudi strokovnjake s področja družbenih in humanističnih ved spodbuja k intenzivnemu razmišljanju in razpravljanju.

Posebna prednost knjige je spretna integracija pretežno ameriške *mainstreamovske* psihološke socialne psihologije, simboličnointerakcionistične in socialnokonstrukcionistične sociološke oziroma societalne socialne psihologije, pa tudi alternativnih perspektiv, kot so teorija socialnih reprezentacij, kulturna psihologija in teorija socialne identitete. Uletova trdi, da je sama strokovno bolj usmerjena v societalno ali sociološko socialno psihologijo, še najbližje so ji novejše teoretske tradicije družbeno angažirane socialne psihologije, kot so feministična, diskurzivna in narativna. Po mojem mnenju se z integrativno in kritično teoretsko usmeritvijo dviga nad meje sodobnih »socioloških« socialnopsiholoških pristopov. Uspešno pojasnjevanje kompleksne dinamike obeh dimenzij, tako individualne, kakor tudi kolektivne, nudi uvid v dvojno strukturiranje socialnega življenja. En vir te strukturalizacije so misleči in čuteči posamezniki oziroma posameznice, drugi pa socialno organizirane, diskurzivno konstituirane skupine. Uletova je s svojo teoretično fleksibilnostjo dosegla, da sta se obe dimenziji stare debate akter-struktura oziroma posameznik-